

Til styret

Fra instituttleder

Om oppdragsforskning

Fra tid til annen får IAKHs historievitenskapelig ansatte spørsmål fra en institusjon, bedrift eller organisasjon om de kan skrive dens historie. (Arkeologer og konservatorer kan naturligvis få tilsvarende spørsmål. Siden jeg ikke er kjent med dette, og siden jeg antar at problemstillingene som drøftes i dette notatet, er omtrent de samme for alle fag, vil jeg her konsentrere meg om historikerne.) Det har også hendt at en midlertidig vitenskapelig ansatt, eller en historiker uten ansettelse, men med tidligere tilknytning til instituttet, har ønsket – og noen ganger fått – arbeidsplass ved IAKH for et slikt oppdragsprosjekt. Spørsmålet styret bes drøfte, er hvordan instituttet skal stille seg til å være vert for oppdragshistorie, hva enten prosjektet ledes av en FVA eller av en MVA.

Oppdragshistorie gir instituttets ansatte muligheten til å utføre forskning som ellers ville blitt utført av andre eller ikke i det hele tatt. Prosjektene kan gi tilgang til finansiering og kilder – så vel skriftlige som muntlige – og nettverk som ellers vil være utilgjengelige (og som riktignok ofte vil forbli utilgjengelige for andre enn prosjektdeltakerne, med de uheldige følger slik eksklusiv tilgang har for etterprøvbareheten). Instituttets oppdragshistorikere vil dermed kunne oppnå innsikt (og innflytelse) de ellers ville gått glipp av.

På den annen side innebærer oppdragshistorie at instituttets forskere bruker sin tid på prosjekter som i hovedtrekk er definert av utenforstående, eller som i alle fall i sin utforming må ta hensyn til utenforståendes ønsker. Riktignok gis forskerne ofte stor innflytelse på prosjektutformingen, og det hender også at det er forskerne som henvender seg til den som senere blir definert som oppdragsgiver, og oppfordrer den senere oppdragsgiver til å få sin historie skrevet. Også i slike tilfeller legger institusjonelle rammer føringer for historieskrivingen, om ikke annet så i temavalg.

Føringer fra oppdragsgiver gjelder for så vidt alle forskningsprosjekter som ikke er rent egeninitierte og -finansierte (det siste kanskje med unntak av prosjekter finansiert gjennom NFRs frie programmer). I en forstand er NFRs og EUs programforskning også eksogent definert. Oppdragsforskning skiller seg likevel ut ved at det er visse aktører som definerer (eller i hvert fall initierer eller influerer) prosjektene, nemlig de institusjonene, bedriftene og organisasjonene som har råd til å finansiere historikerårsverk. I den grad IAKH-ansatte skriver oppdragshistorie, gir de – og indirekte instituttet – følgelig større plass i samfunnets kollektive bevissthet til visse aktører enn andre. De navnløses hær er ikke i en slik stilling at de får sin historie skrevet, med mindre de er organisert på bestemte vis.

IAKH kan gjøre lite med formuesfordelingen i det norske samfunnet. Banker og velstående kommuner og organisasjoner vil nok få sin historie skrevet enten instituttets ansatte gjør det eller ikke. Et argument mot at IAKH-historikere skal ta oppdrag, er likevel at de da ikke samtidig kan gjøre det historikere utenfor universiteter og høyskoler vanskeligere kan, nemlig definere sine forskningsprosjekter helt fritt, uten hensyn til institusjonaliserte eller organiserte interesser. Ressurser som samfunnet har satt av til fri forskning, blir ved oppdragshistorie bundet til bestemte interesser – eller i hvert fall bestemte interessenter.

Det er motargumenter mot dette restriktive synet på at IAKH historikere skal ta oppdrag. Ett er at de kan søke permisjon uten lønn for å ta oppdraget. Hvis de erstattes av vikarer med forskningsplikt, som driver fri forskning, er for så vidt ikke annet tapt enn differensen mellom kompetansen til den fast ansatte og vikaren. Denne må påregnes å være betydelig, men instituttet bør etter mitt skjønn likevel ha et pragmatisk forhold til slike permisjonssøknader.

Et annet, og mer vidtrekkende, motargument er at oppdrag kan designes slik at de innbringer ikke bare overhead (dette må være en forutsetning for ethvert oppdrag instituttet tar på seg), men også midlertidig arbeid til andre historikere i tillegg til den fast (eller for den saks skyld midlertidig) ansatte prosjektlederen: det være seg stipendiater, postdoktorer eller andre forskere og forskningsassistenter, inkl mastergradstipendiater. Et riktig designet oppdragsprosjekt for en oppdragsgiver med stort budsjett kan generere mange historikerårsverk. Igjen er spørsmålet om disse årsverkene ville gå tapt om ikke IAKH ble hjem for prosjektet, eller om de bare ville bli utført et annet sted, f eks ved at prosjektet ble plassert hos BI eller ISF i stedet. Fra et instituttegoistisk synspunkt må det likevel anføres at slike prosjekter kan gi en sjelden mulighet for å knytte til seg forskningstalenter som ellers vil få sin institusjonelle tilhørighet og faglige primærsosialisering annetsteds. Ikke minst i en tid med dårlige utsikter til fakultetsstipendiater kan dette være et moment. Det høres også med at vitenskapelige publikasjoner fra oppdragsprosjekter med base på IAKH bidrar til instituttets tellekantpoeng, og dermed gir et – riktignok forholdsvis beskjedent – bidrag til instituttets økonomi.

En forutsetning for at IAKH skal ta oppdrag, må være at det gir netto ressurstilførsel til instituttet. Gitt hvor vanskelig det er å beregne økonomien i prosjekter – ikke minst administrativ og infrastrukturell ressursbruk – er dette erfaringsmessig ingen uproblematisk forutsetning. De personalpolitiske sidene av prosjekter med midlertidig ansatte skal heller ikke undervurderes – om ikke annet så fordi de kan generere mye administrativ oppfølging.

Et argument som taler mot at IAKHs fast ansatte skal påta seg oppdragsprosjekter, er at slike prosjekter ikke gir instituttet det basisfinansielle ekstratilskuddet som NFR- og særlig EU-finansierte prosjekter samt SFFer gir. Alternativkostnaden ved å bruke instituttets forskere til å hente oppdrag utenfor slike etablerte konkurransearenaer er derfor betydelig. At forskningsresultatene fra slike oppdrag ofte – men slett ikke alltid eller nødvendigvis – blir publisert i kanaler som ikke er vitenskapelig tellende (nemlig på allmennforlag), bidrar ytterligere til å gi oppdragene et preg av talent som kastes bort, eller i hvert fall brukes på en måte som kaster for lite av seg. HF's forskningsfaglige prioriteringsprosess 2013 har illustrert ulempen ved å bruke forskerressurser på måter som nok på kort sikt kan gi stipendiater og bøker, men som ikke gir verken ekstra tilskudd i basis, særlig mange tellende publikasjoner eller forskningsmidler fra konkurransearenaer, og som derfor på lengre sikt kan utarme faget.

Ytterligere et argument mot at IAKHs ansatte skal ta oppdragsforskning skal nevnes: UiO og HF legger stor vekt på internasjonalisering, og siden oppdragsgiverne normalt vil være norske institusjoner, bedrifter og organisasjoner, som vil ønske å få sin historie publisert på norsk, vil dette i alle fall ikke fremme internasjonaliseringen av forskningsresultater. For å motvirke en slik tendens til å forske på norske institusjoner osv og publisere resultatene på norsk, må prosjektlederen evt sørge for at prosjektet inneholder midler (dvs tid) til internasjonal publisering av relevante resultater.

De institusjonelle føringene og de økonomiske og administrative risikoene ved oppdragsprosjekter, kombinert ved de høye alternativkostnadene ved at instituttets forskere

bruger tid og krefter på oppdragsforskning i stedet for å konkurrere om prosjektmidler fra NFR eller EU som gir ekstratilskudd til instituttets basisfinansiering, gjør at jeg heller til at IAKH, i den grad vi overhodet skal åpne for oppdragsforskning, bør være svært nøye med organiseringen av slike prosjekter. Prosjekter som ikke åpenbart støtter opp under fast vitenskapelig ansattes forskningsprofil, bør avvises. Det samme gjelder prosjekter utformet uten sentral medvirkning fra instituttets fast ansatte, prosjekter basert på eksklusiv kildetilgang også etter prosjektperioden, prosjekter der forskningsresultatene ikke publiseres i vitenskapelige kanaler, og prosjekter der det er usikkert om kostnadsbalansen – inkl alternativkostnadene ved å bruke instituttets fast ansatte forskere i prosjekter som ikke gir ekstratilskudd til basisfinansieringen – er positiv. Prosjekter som ikke hefter i noen av disse hindrene, bør ønskes velkommen. Om slike prosjekter finnes, er et empirisk spørsmål, og må vurderes i hvert enkelt tilfelle.